

Titel: Fornuftige og Moralske Breves Første Hæfte om Religionen i Staten, ved D. Huusfeld, Sognepræst til Nyested. (1-10 Breve)

Citation: "Fornuftige og Moralske Breves Første Hæfte om Religionen i Staten, ved D. Huusfeld, Sognepræst til Nyested. (1-10 Breve)", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 25*, A.F. Stein, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_025-shoot-workid2_025_001.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 25

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Fornuftige og Moralske Breves Første Hæfte om Religionen i Staten

ved

D. Huusfeld,

Sognepræst til Nyested.

Kjøbenhavn 1773.

Trykt og findes tilkiøbs hos Aug. Frid. Stein, boende i Skidenstrædet No. 171.

2

Avertissement.

Dersom disse Fornuftige og Moralske Breve (om jeg saa tør kalde dem) har nogen Fortieneste, da bestaaer samme blot derudi, at de ere Danske Originaler. Udi øvrigt maae ingen vente enten i dem eller følgende en mathematisk Nøiagtighed, der ikke vel kan fordres af Breve, og ei heller behøves i disse, saasom ei skrevne for de Lærde, men kun for meenig Mand; thi Erfarenhed har længe siden lært mig, at de sidstes Hierte, bedragne af vor Tids Vantro og Spotterie, ofte kan gjøre saadanne Indvendinger, som deres egen Forstand ikke altid er i Stand til at besvare.

3

Om Religionen i Staten. 1ste Brev. Min Herre! Saa behagelig vores sædvanlige Selskab

altid har været mig, saa opmærksom gjorde mig de aldeles uventede Sætninger, som endog Min Herre selv udi sidste Samtaler, til min største Forundring, yttrede om Religionen, saasom blant andre: „At en Stat og det menneskelige Selskab maaskee vel kunde bestaae, og lykkelig regieres uden Religion." Jeg har vel gandske andre Tanker om Deres Indsigter og Retsindighed, end jeg skulde kunde derunder formode noget Alvorligt: Imidlertid

4

ere slige ubestemte og vanskabte Sætninger for en talrig Forsamling altid farlige, og saare anstødelige. Min Høiagtelse for Deres Person, saavelsom Pligt forbyder mig Taushed i en saa vigtig og betydelig Materie, allerhelst mueligt vore Tidens vilde Tænkemaade og fordervelige Skrifters Læsning kunde paa nogen Maade have angrebet Deres Sind, hvilket var saa meget frygteligere, som Deres bekiendte Fortienester synes med Tiden at love Dem stor Indflydelse i Regierings-Sager. Mundtlige Undersøgelser kan om slige Ting neppe skee enten med den taalmodige Agtpaagivenhed, eller nogenledes afpassede Nøiagtighed, som dog samme paa begge Sider nødvendig udkræver. Jeg holder det derfor tienligst, skriftlig herom at aabne Dem mine Tanker, og lade dette paa nogen Tid være Indholdet af vores hidtil vedligeholdte Brevvexling, hvis Fortsættelse Deres Velbehag skal bestemme. Intet forlanges af min Herre, uden alleene Kierlighed til Sandhed, understøttet af Fornuftens rette Brug, da jeg allerede tør smigre mig med det fornøielige Haab om vores endelige Slutningers Overeens-

5

stemmelse og Eenighed. Nu til Sagen selv: Der har til alle Tider været Mennesker saa forblindede, som har vildet paastaae, at Verden og det menneskelige Selskab vel kunde bestaae, og bestaae lykkelig uden

Religion. Man skulde neppe troe, at Fornuften saa aldeles kunde tilsidesættes, og ligesom tabe sig selv. Det grove Atheisterie begyndte i forrige Aarhundrede for Alvor igien at fremstikke sit fæle Hoved af Roms og Afgrundens eget Mørke; men dets afskyelige Vanskabning kunde endnu den Gang ikke finde ret mange Liebhabere: maatte derfor snart igien nogenledes dukke under, indtil det henimod vores ulykkelige Tidsalder har paa nye opløftet det med meere forføriske Prydelser, af saa kaldet Deismo, Naturalismo rc. hvis Anhængere vel ikke vil synes saa urimelig dumme at nægte en Gud; men da de alligevel tilskriver alle Ting i Verden enten en blot Mechanismo og uimodstaaelig Nødvendighed, eller en blind Slumpelykke, følgelig nægter Guds Forsyn over Kreaturene og deres Handlinger, saa holder de dog alle Gud for Intet i deres Hierter, og foragter al Religion, eller regner

6

den til pias fraudes og Overtroens Fostere. Jeg kalder alt dette Irreligion, og hvor ofte har dette Uhyre ikke siddet paa Jordens Throner til Skam og Straf for det menneskelige Kiøn. Aarbøgerne fortælle os om saadanne falske Statister, ja! vi har i vore Dage seet slige ulykkelige Daarer, som ikke allene selv har med Frekthed traadt al Religion under Fødder; men endog bestræber sig formedelst alle Slags ugudelige Anstalter at udbrede Irreligion i alles Hierter, i den taabelige Indbildning, at kunde derved bedre regiere Riger og Lande. Altsaa kan det maaskee ikke være uden Nytte at vise og bevise disse Kloges Ufornuft, der desuden maae ved liden Eftertanke falde hvert fornuftig-tænkende Menneske soleklart i Øinene. Men efterdi slige Betragtninger ikke anderledes, end korte og undertiden temmelig afbrudte kan fremsættes i en Brevstiil, saa vil jeg først forvente min Herres Forsikring om sin Velbehag i dette Foretagende, og imidlertid har den Ære at underskrive mig

7

2det Brev.

Min Herre!

Deres bevidnede Velbehag befaler mig at fortsætte mine Tanker om Religionen i Staten. Det Begreb vi maae forbinde med det Ord Religion, veed, og føler enhver Fornuftig langt bedre, end med Ord kan beskrives. Forfatterne bruge til dens Beskrivelse adskillige Ord og Udtryk; men Sagen bliver dog altid den samme. Jeg vil her efter min Hensigt kalde den Menneskets indvortes Følelse af Guddommen, og deraf flydende Overbeviisning om, samt kraftige Drift til sine Pligter. Et Brevs snevre Grændser forbyder at udvikle, og nøie bestemme disse adskillige Udtryk. Det behøves ei heller. Enhver seer, at jeg forkaster Hyklerie og det saa kaldede Opus Operatum; men fordrer en Religion, som grunder sig paa Sandheds Kundskab om Gud, om Verden, om Mennesket, om det sædelige Gode og Onde,

8

om Straf og Belønning ikke allene i dette, men ogsaa et tilkommende Liv, følgelig en Religion, som har Kraft til at bevæge og forbinde Mennesket og Borgeren til sine Pligter formedelst den indvortes Overbeviisning, som vi ellers kalder Samvittighed. Udi øvrigt taler jeg om Religion i Almindelighed, uden at indskrænke mig enten til den Aabenbarede eller Naturlige i Besynderlighed. —

Dette forudsat siger jeg, at ingen Stat kan bestaae, og bestaae lykkelig uden Religion, og dette er den Hoved-Sætning jeg efter Evne og i al Korthed, saavidt i en Brev-Stiil kan skee, vil stræbe at bevise.

En Stat er et Selskab af Mennesker, som formedelst fælleds Love forbindes til almindelig og fælleds Velfærds Befordring, følgelig, maae intet Menneske i dette Selskab søge en Velfærdt, som ikke kan bestaae, eller strider imod den almindelige. En Stat er at ansee, som et stort Legeme, der bestaaer ikke allene af Hoved og Hierte; men tillige af mangfoldige

9

andre Lemmer og Ledemod, hvilke alle tilhobe og hver i sær ere forbundne at arbeide under fælleds Love til det gandske Legemes Vedligeholdelse og Beste; men Religionen maae være det sterke Baand, der indbyrdes sammenknytter alle disse Lemmer til et Legeme: det Liv, som bevæger dem til dette store Maal, og giver Lovene den rette og grundigste Forpligtelses Kraft, og det i Henseende til den gandske Stat, saavel til Regenten, som til Folket. Religionen, naar den throner i Regentens Hierte, overbeviser ham kraftig, at han, tilligemed sin ringeste Undersaat, har en fælleds Overherre, som har skabt baade Kongen og Slaven, hvis Forsyn bestemmer begges Skiebne, og for hvis alvidende og retfærdige Domstoel han selv, saavel som alle, skal engang, naar han sættes fra denne Huusholdning, gjøre nøiagtig Regnskab: Denne Overbeviisning gjør ham vaersom, mild, medlidende, til en Menneske-Ven, en Azan: den gjør ham viis til at beskikke, og haandthæve retfærdige og nyttige Love, for derved at befordre sin egen og Undersaatternes uadskillig forbundne Velfærdt, thi anden kiender han ikke: den gjør at Menneske-

10

Blod er dyrebart i hans Øine, og bevarer ham fra den saa farlige Erobrings-Syge, at han saa lidet anseer sit Folkes Formue, som deres Liv for Gribs-Gods; men sparer begge saavidt mueligt: den gjør følgelig, at han ikke behandler sine Undersaatter, som umælende Dyr, men som sine fornuftige Medmennesker, som sine Børn, der i Henseende til Evigheden har lige saa stort Haab som han. Den gjør ham duelig og arvaagen til alle sine høie Pligter, dem han levende føler, den helliger alle hans Handlinger. Ved Religionen hersker han saaledes over andre, at han tillige er Herre over sig selv: Smigrerne, denne Pest for Fyrsterne, fordrives langt fra hans Throne, og derimod aabnes Veien dertil for Sandhed og Fortienester, saa at han faaer i alle Stænder duelige Embedsmænd, som ere langt fra den nedrige Maxime. Procul a Jove, procul a Fulmine, Ministre, Sullyer og Colberter, som gjøre deres Herre langt større, end Machiavel sin Borgia. Under saadan en Regent bliver Domstolene hellige Tilflugts-Steder for Uskyldighed imod Undertrykkelse og Vold: Vindskibelighed, Kunster,

11

Videnskaber, Agerdyrkning beskiermes, opmuntres og blomstrer under ham, thi Religionen gjør ham til en sand Fædrenelandets Fader, ja til en Jordisk Gud, ikke allene i Henseende til hans Regierings Magt, men ogsaa Regierings Maade: den gjør ham tillige taalmodig, og styrker ham til at bære Kronens saa tunge Byrde, thi han veed at et alviist Forsyn bestyrer alle Ting, og vist engang belønner Dyden; Kortelig: den gjør ham stor, æret, lykkelig, og det saa meget desto mere, naar Religion og Gudsfrygt tillige opliver hans Undersaatter, og lærer dem, at der er ingen Øvrighed uden af Gud; da faaer han sin Told og Skat af dem uden Underslæb, Troeskab, Lydighed og Ære uden Tvang for Samvittigheds Skyld: Religionen gjør ogsaa Folket indbyrdes flittig, arbeidsom, utrettelig i at anspænde Sindets og Legemets Kræfter, maadelig, afholden, og deraf flyder Sundhed og Velstand: Den gjør det oprigtig, troefast, Eed-og Ordholden, rettænkende, billig, saa ingen beviser andre, uden hvad han selv vil ønske, og hæn des; men deraf kommer almindelig Fred og Sik-

12

kerhed. Udi saadan en Stat møder følgelig Miskundhed og Sandhed hverandre; Retfærdighed og Fred kysse hinanden.

Ligesom Religionen nu paa den ene Side med største Eftertryk, med de sterkeste Bevægelses Grunde indskierver alle sælskabelige Pligter, saa sætter den sig paa den anden Side med samme Kraft mod alle de Laster, som ødelegge Staterne og det Menneskelige Kiøn. See! saaledes bliver formedelst Religionens Overbeviisning, Statens eller almindelig Velfærd alles Lov, saavel Regentens, som Folkets. Og da nu Religionen uimodsigeligen har disse for den menneskelige Slægt saa Velsignede Følger og Virkninger, saa vil vel hverken min Herre, eller nogen fornuftig nægte, at jo Religion gjør en Stat lykkelig, saavidt mueligt er i denne Verden, eller at Retfærdighed, det er Religion, (som den viiseste Konge og Statsmand har sagt,) ophøier et Folk, og dette saa meget desto mere, jo renere og fuldkomnere den er, om for det øvrige slig en Stat hverken haver Guld-eller Sølv-Miner inden sine Grændser, eller søger at

13

udbrede dem formedelst Erobringer over sine Naboers; thi hverken det første, eller det sidste staaer i naturlig Forbindelse med Religionen, eller allene kan gjøre en Stat i Sandhed lykkelig; meget mere lærer Historien og Erfarenhed, at begge har saa ofte gjort det menneskelige Kiøn

ulykkeligt. — Saa længe Rom og Athenen

endnu havde en Religion, skjønt formørket ved megen Overtroe, saa vare de Lykkelige, ja langt lykkeligere, end da en ryggesløs Tænkemaade født og understøttet af Overflødighed og Vellyst gjorde dem følesløse derimod; de bleve da snart nederdrægtige Slaver under de liderligste og forderveligste Lasters Herredømme,

der tilsidst ødelagde begge. — Cicero,

denne det for dum Roms store Talere, skjønt selv en Hedning fortienner dog at høres af alle Christne, naar han et Sted skriver saaledes: „Alle et Lands Indbyggere bør vel betænke, at Guderne ere de høieste Regentere over alle Riger: at de formedelst deres kraftige Indflydelse og Godhed regierer alle Ting: At de i Besynderlighed ere det menneskelige Kiøn bevaagne, og giver nøie Agt,

14

hvorledes enhver opfører sig: hvorledes han forholder sig imod den Almægtige, med hvad for et Hierte han dyrker Gud: paa det Gode og Onde engang maae faae den fortiente Løn!" Saa vidt Cicero! Jeg har den Ære.

N. N.

3die Brev.

Min Herre!

Modsatte Ting, saasom Lys og Mørke, Got og Ont, kiendes best, naar de holdes imod hinanden. Har jeg da i mit sidste Brev givet en kort Afridsning af den store og fast ubeskrivelige Indflydelse, som Religionen har i en Stats Lyksalighed, saa vil jeg nu med en ligesaa eenfoldig Pensel, dog efter Naturen, afmale de Ulykker, hvorudi en Stat styrtes, naar

15

Religionen jages i Landflygtighed, og tvertimod Irreligion med alle Laster indtages. Irreligion kalder jeg alt det, som er tvertimod Religion, saasom Vantro, Gudsfornektelse, Ugudelighed. —

Denne nemlig nægter Gud,

hans Forsyn, Ævighed, Sielens Udødelighed, Dommen, Samvittighed, Løn og Straf efter dette Liv: Alt dette foragter den, som Skrækkebillede for svage Siele. I Stedet derfor antages en blind Lykke, en voldsom Skiebne og et ont Hierte, og som den ingen egentlige Pligter erkender mod andre, saa giver den ei heller nogen anden Drift eller Bevægelses Grunde til de sælskabelige Pligters lagttagelse, end i det højeste allene saadanne, som kan flyde af udvortes Ære, Tvang og Fordeel. — Den gjør i

saa Fald Mennesket blot til en Machine, som ved udvortes Indtryk maa sættes i Bevægelse: Fornuften selv bliver herved unyttig, mat og sløv, og har ikke Kraft nok at bevæge Villien til sine ofte saa møjsommelige Pligter, eller tvinge de onde Tilbøieligheder, af hvilke den overvældes og qvæles.

16

I Følge derfor af denne korte Beskrivelse paa Irreligion, mener jeg, at den blotte Fornuft og Kundskab om Mennesket maatte strax overbevise enhver, at ingen Stat kan bestaae, og bestaae lykkelig uden Religion; men alle Tidens sørgelige Erfarenhed bevidner ligeledes noksom de Ulykker, hvorudi Irreligion har styrtet hver Stat, hvor den har bemægtiget sig enten Regentens eller Folkets Hierter. Jeg vil derfor stræbe <aavel af Sagens Natur selv, som Exempler, at bevise, dog i ald Korthed, denne desuden i sig selv saa klare Sandhed.

Fornuft og Sagens Natur skal da give os de første Beviis paa denne vigtige Sandhed, i Henseende til det gandske Stats-Legeme, saavel til Fyrsten, som til Folket. —

Har Fyrsten ingen Religion, som kan forpligte hans Samvittighed, erkender han ingen Herre og Dommer over sig i Himmelen, troer han ikke noget Liv efter dette, ingen Ævighed, ikke Sielens Udødelighed, saa har han aldeles ingen tilstrækkelige Bevægelses og Forpligtelses

17

Grunde; thi hvad skal da forbinde en desuden paa Jorden ubunden Monark, saa ofte ophøiet over alle menneskelige Love, til sine store dog ofte modbydelige Pligter? den eneste Lov og Rettesnor for alle hans Handlinger, bliver da hans egne Lidenskaber og Tilbøieligheder; men ere disse ikke i sig selv, ligesaa fordervede, som alle andre Menneskers, og hos ham desto farligere formedelst Magten. Er han tilbøielig til Vrede og Grumhed, da bliver han en Phalaris, en Nero, der betragter sine Undersaatters Ære, Liv og Gods, som et sig tilfalden Bytte, og træder samme med Frækhed under Fødder; er hans Lidenskab Vellyst, saa bliver han en Sardanapal, eller en Sarac, som med denne Ild fortærer sig selv og sit Folkes Velfærd; er han gierrig, da udsuer han sine Undersaatter til Marv og Been uden ringeste Medlidenhed, og med det samme qvæler hos dem al Vindskibelighed og Sindets Gaver, er han hengiven til Krig og Erobrings Begierlighed, saa agter han Menneskers Liv ikke høiere end Spurrers; er han hovmodig, saa anseer og behandler han sine

18

Undersaatter som Trælle; Ja godt, om ikke som trælbaarne Dyr.

Ulykken bliver desto større, jo flere af disse onde Tilbøieligheder tillige behersker Regenten. —

Ved en saa fordervet Gemyts Beskaffenhed elsker han heller ingen, uden sig selv og sine Tilbøieligheders nedertrægtige Smigrere, der uophørlig indskyder ham, som en slig nedrig Siel Alexander, denne ulykkelige Maxime: Gjør Konge saa mange Uretfærdigheder som du vil! udtøm dine Undersaatter formedelst Udsuelser, Vold og Rov for at mætte din Ærgierrighed, Pragt og Vellyst! Alt dette er smukt og vel gjort, allene fordi det saa behager dig. Græsselige og tyranniske Grundsætzer! Disse allene bliver slig en Fyrstes fornemmeste Raadgivere, hans Haandtlangere til at beskikke alle Ting i Staten efter hans forventede Villie og Lidenskaber: af saadanne bliver Collegier, Domstoelene, Oppebørsels-Stæderne forsynede: Derimod har han ingen Kierlighed for sit Folk, og

19

er ubekymret for dets Velfærdt og Sikkerhed, som han med koldt Blod lader blive et Rov for sine Lysters krybende Slaver: Han og de tilhobe stræber med al Flid at forjage Sandhed, Oprigtighed og Guds frygt langt fra Statens Grændser. Er den Stat da ikke ulykkelig, som har en saadan Regent, og hvor længe skal den kunde bestaae, naar der er slig ødeleggende Striid imellem Hovedet og Lemmerne? Ja! ulykkelig er Fyrsten selv! dog endda Lykke for ham midt i den almindelige Ulykke, naar hans Undersaatter, uagtet alle hans egne ufornuftige Bestræbelser, endnu har Høiagtelse for Religion, og af den forbindes i Samvittighederne til at tænke som David: Herren lade det være langt fra mig, at jeg skulde gjøre denne Gierning ved min Herre, Herrens Salvede, at legge min Haand paa ham; thi han er Herrens Salvede. —

Thi vare de saa fordervede og ugudelige, som han selv, maatte de snart, bevægede af hans egne Grunde, besinde sig paa Midler til at skaffe sig en slig Naturens Rædsel af Halsen.

20

Heraf kan nu let sluttes, hvorledes det i en Stat maae tillige see ud paa Folkets Side, naar Religionens Grunde og Høiagtelse svækkes, eller, om mueligt, udslettes af dets Hierter, enten formedelst Tidernes Fordervelse, eller Regjeringens eget Exempel og Foranstaltelser; men at jeg ikke paa engang skulde for meget misbruge min Herres Taalmodighed, vil jeg her afbryde, indtil beqvemmere Lejlighed, forblivende —

N. N.

4de Brev. Min Herre! Med Fornøielse erfarer jeg af min Herres seeneste at de faa, men gyselige Træk af en saadan Fyrstes Character, som jeg sidste Gang havde den Ære af afskildre, have dog været nok

21

til at sætte Deres Gemyt i Bevægelse. Dette har da formodentlig allerede ledet Dem paa de Tanker, at Folkets Irreligion ikke kan være mindre farlig for en Stat, og saa er det i Sandhed. Den, (som sagt,) berøver Menneskene de allerstærkeste Bevægelses Grunde til de ofte saa besværlige sælskabelige Pligter, og Lovene al Forbindelses Kraft; thi den, som ikke troer en Gud, og følgelig har ingen Religion, gjør intet for Guds og Samvittighedens Skyld, og saa er der intet Dam og Dige mere, som tilstrækkelig kan imodstaae den almindelige menneskelige Fordervelses Syndflod.

Irreligionen paa Folkets Side opfylder derfor Landet ufeilbarlig med fæisk Dumhed, Rov, Tyverie, Bedragerie, Uretfærdighed, Undertrykkelse, Meen-Eederie, Mordbrand, Drab, samt alle optænkelige Laster og Vederstyggeligheder, hvoraf naturlig-viis maae flyde almindelig Forstyrrelse saavel i den private som og i den publike Statens Huusholdning.

22

Forstyrrelse i de private Huusholdninger, saasom: i Henseende til Ægtestanden formedelst denne til det Menneskelige Kiøns Vedligeholdelse og Lyksalighed saa fornødne Ordens Til sidesættelse. Forstyrrelse imellem Forældre og Børn; thi, som en intet-eller van-troende tilskriver alle Ting enten en blind Slumpelykke, eller en uimodstaaelig og mechanisk Nødvendighed, saa kan slige Forældre og Børn i den Henseende neppe engang kiende eller føle saa store indbyrdes Forpligtelser, som Dyrene. — Heraf

fremdeles Forstyrrelse i Ungdommens frugtbare Opdragelse, som altid udkræver megen Bekymring og Møie, til hvilke at paatage sig Religion allene kan give Kraft og tilstrækkelige Bevægelses Grunde. Naar nu Ungdommen, som er Statens Plante-Skole, forderves eller forsømmes i sin første Alder, hvad Frugter skal

den da bære i en modnere? Forstyrrelse

ligeledes imellem Huusbønder og Tienere; thi hvad Troeskab kan de første vente af de sidste, eller hvad Billighed disse af hine, naar Religion og Samvittighed mangler paa begge Sider?

23

Folkets Irreligion føder ikke mindre ødeleggende Forstyrrelse af sig i Statens publike Oeconomie og alle andre Stænder, saasom paa Domstolene, der i saa Fald beklædes af uretvis og Samvittigheds-løse Dommere, og omgives af falske Vidner og kjøbte Forrædere, hvoraf flyder for enhver Usikkerhed paa Ære, Liv og Gods. Udi Landets Finantz-Væsen formedelst Betienternes Udsuelser, Underslæb og Gierrighed i alle Oppebørseler. Fremdeles udi Statens Forsvars Anstalter og Krigsmagt; thi hvorledes kan Eed eller udvortes Tvang forbinde en ryggesløs Hær, som er uden Religion og Samvittighed, til sine farlige Pligter og modig Troeskab? eller kan det vel tænkes mueligt, at en Soldat, som ingen Ævighed troer, og hvis Haab ikke gaar uden for dette Lives Grændser, skulle være villig til at opofre dette sit eneste Gode for nogle faa Stillinger og et Stykke Commisbrød, blot af en blind Lydighed mod sin Øvrighed, eller Kierlighed for andres Sikkerhed og Roelighed? Troeligt er det derimod, at Irreligion kan gjøre ham til en Røvere og grum Voldsmand, naar

24

han seer at han kan være det nogenledes uden Fare, men i Fare til en feig og troeløs Deserteur: Ikke at tale om andre Laster, som Irreligion føder af sig, og som svækker alle Armeer.

Her fortæner at anføres Slutningen hos Gellert af den fromme og tappe Generals Svar til sin ugudelige Prinds, som vilde overtale ham til Guds-Fornægtelse, og indbilde ham, at der var ingen Gud til.

„So hätt ich Lust ein Bösewicht zu seyn,

Und würde, wär' kein Gott, auch keinen König scheun,

Und meiner würden in dem Heere Gewiß noch viele tausend seyn.

Dies, Prinz! dies fliest aus Ihrer Lehre!" Saavidt Gellert.

I Almindelighed maae mærkes, at Meen-Eed hos saadan et Folk bliver ikke mere afskyelig og Eed blot anseet, som en intet betydende Ceremonie og eenfoldig Lands-Mode; thi hvortil nytter det, at den sværger ved Gud og hans Ord,

25

som ingen Gud troer? Vi kan da og heraf slutte, hvorledes en saadan Stat i alle Tilfælde og i alle Stænder maae blive betient, Ja! hvor usikker ikke allene Staten og enhver Borger er i Almindelighed under slige Mennesker; men endog i Besynderlighed Regenten paa Liv og Krone. Irreligion virker og Forstyrrelse udi

Handel, Vandel og alle Haandteringer formedelst Bedragene, Falskhed og den deraf flydende almindelige og offentlige Credits Tab. Ligesaa udi Videnskabers og Konsternes Dyrkelse; thi Irreligion lader ikke den Sikkerhed og Sinds Roelighed, som dertil udfordres: Hvem vil nægte sig selv Livets Lyster, eller underkaste sig et saadan møjsommeligt Levnet, for at tiene andre, naar man paa Lasternes brede Veie kan have sit rigere og mageligere Ophold?

Overalt, da Irreligion har intet større Haab, eller andet Maal, end dette nærværende Liv, saa gjør den Menneskene lade, vellystige, overdaadige, blot sandselige eller dyriske, og svækker følgelig alle Sindets og Forstandens Ævner! kortelig: den er i alle Stænder og Tilfælde en

26

besmittende Kræft, som fortærer, og opæder alle et Folkes saavel naturlige, som sædelige Kræfter: Orden, Love, Politie, og alle Ting gaaer der til Grunde.

Man kunde her indvende: at alle disse Laster og Ufuldkommenheder jo ofte findes endogsaa hos dem, som ikke har nægtet Religion! Jeg svarer: har saadanne end ikke offentlig fornægtet al Religion, saa maae dog dens Høiagtelse paa en Tid være meget svækket hos dem: Dernæst har alle slige Laster, der ere Religionen saa aldeles modsatte, sin Oprindelse af Menneskenes almindelige Skrøbelighed, og de uordentlige Lidenskabers Magt, som undertiden, naar de ikke nok imodstaaes, ligesom fængsler Sielens fornuftige Tænekraft; men de begaaes dog aldrig med en uforskammet og følesløs Frækhed der, hvor endnu er nogen Gnist tilbage af Religionen. Denne Indvending kan derfor saa lidet forsvare Irreligion, at den meget mere giver Anledning til at slutte saaledes: Kan slige Laster begaaes af Mennesker, som dog ikke har fornægtet al Religion, hvad maae da ikke be-

27

frygtes af dem, som har aldeles sønderrevet, og bortkastet alle dens Baand? thi, tages Religionen bort, og Samvittighederne løses fra dens Forbindelse, hvad kan da være tilstrækkeligt og mægtigt nok til at modstaae Lasterne, og holde Mennesker paa Dydens Vei?

Saa ulykkelige Følger har da Irreligion for en Stat, saavel i Henseende til Fyrsten, som Folket. Hvilken fornuftig vil da sige: At en Stat kan bestaae, og bestaae lykkelig uden Religion! Et Huus! siger Puffendorf, kan før bygges, og staae uden Grundvold, end en Stat uden Guds frygt, og hvilken god Borger kunde have Lyst til at leve i en Stat uden Religion; thi det var at leve iblant Røvere, Mordere, Tyve, Bedragere. — Ja! iblant Løver,

Tigre, Ulve, Ræve; — thi naar Religionen

borttages, og Gud, samt Ævigheden nægtes, hvortil skal da Fornuften, uden til at gjøre Mennesket baade verre og ulykkeligere, end Dyrene. Man kunde derfor vel ikke ønske en stolt Frietænker større Ulykke paa Halsen, end om han blev fordømt til af leve iblant idel Mennesker, af sin

28

egen Tænkemaade og Gemyts Beskaffenhed, thi verre Helvede kunde ikke tænkes paa Jorden.

Ikke desto mindre har nogle Religions Foragtere vildet indbilde os, at Regentens egen Sikkerhed og Folkets Frygt; men hos begge Ære og Fordeel, vare stærke Grunde nok til at forbinde Menneskene til de sælskabelige Pligters Efterlevelse, uagtet disse ofte kræve saa megen Opofring, og Selvfornægtelse, følgelig vare ogsaa tilstrækkelige til en States Opholdelse og lykkelige Regiering, uden Religionens Understøttelse. Jeg kan troe, de har seet sig nødsagede til denne Paastand, efterdi de ellers maatte ansees for Fiender af al Regiering og som saadanne, der uden Fare ikke kunde taaes i det menneskelige Selskab. — Imidlertid

skal det ved nærmeste Leilighed blive beviist, at alle disse Drivefiedre ere dertil aldeles for svage og slappe. Jeg slutter derfor denne Gang med Forsikring.

N. N.

29

5te Brev.

Min Herre!

For Deres udi sidste meget ærede Missive givne saa velmeente Erindring: At læse den store Bayles Pensées diversers fur la Comete, førend jeg videre forrfatte mine Tanker om Religionen i Staten, og mine Beviis paa den Sandhed: At en Stat ikke kan bestaae eller bestaae lykkelig uden Religion, er jeg særdeles Tak skyldig; men som jeg dog længe siden har forekommet.

Bayle var vist nok i mange Henseender en stor og skarpsindig Mand, men i andre ofte sig selv saa modsigende, at ingen, end ikke hans største Venner, har kundet finde sig i hans bizarre Tænkemaade. — Snart skriver han,

som en grundlærd Mand, snart igjen som en Mygge-Sluger og overtroisk Pedant: snart forsvarer han Religionens Grunde og Rettigheder, som den største Sandheds Helt, og med de al-

30

lersterkeste og uimodstaaeligste Vaaben, for hvilke Vantroen maae flye langt bort, og skiule sig i Afgrunden, snart igjen angriber han dette den menneskelige Velfærds eeneste Haab, som en meenedig Forræder med al den List og Løgn, som en ond og nedrig Vantro kan indskyde, saa det bliver tvivlraadigt, hvorfor man skal holde ham. Skiønt sligt et Forhold altid røber et slet Gemyt, berettes dog imidlertid tilforladelig, at han i sidste Fald har skrevet saaledes imod sin bedre Overbeviisning, og af et Slags Hevngierrighed, blot for at drille og opirre Hr. Jurieu denne hidsige Franske reformerte Præst i Holland: Overalt er Munden længe siden bleven stoppet paa Bayle, som har vildet bevise, at en Stat af Atheister meget vel kunde bestaae, og bestaae lykkelig, naar den blev indrettet under skarpe Love, og hans Sophisterie, som desuden, snart falder enhver i Øinene, tydelig lagt for Dagen af mange store Mænd. Bayle kan derfor langt fra ikke opholde mig fra efter givne Løfte at bevise, hvor liden Drift og Kraft til de sælskabelige Pligters lagttagelse enten Regentens Sikkerhed og Folkets Frygt, eller begges Ære og Fordeel kan give.

31

Har Fyrsten ingen anden Bevægelses Grund til sine høie og tunge Pligter, end egen Sikkerhed, følgelig ingen Forpligtelse af Religionen i Samvittigheden, hvor mange vigtige Pligter skal han da ikke efterlade, eller overtræde, naar de strider imod hans Tilbøieligheder, og hans Sikkerhed intet lider derved? Ja! just den Bekymring for egen Sikkerhed kan gjøre ham til den mistænkeligste og grummeste Tyran, der, som en anden Caligula, ønsker alle sine Undersaatte en Hals, som han med et Snit kunde overskiere.

Skal ogsaa Tvang og Frygt for Straf allene drive Folket til sine Pligter, da vee! det Land og den Stat, hvorudi alt det onde, alle de Misgierninger gaaer i Svang, som Frygt for Love og Straf ikke kan holde tilbage, enten formedelst de menneskelige Loves Utilstrækkelighed, eller Umueligheden af deres fuldkomne Haandthævelse. List, saavelsom Vold og Haardnakkenhed trodser alle menneskelige Love og Straffe: List skiuler sig for Lovenes Strængthed, og det blotte Haab at kunde skiule sig,

32

skulde føde af sig de grueligste Misgierninger; Vold og Haardnakkenhed derimod foragter dem, thi hvad kan Frygt for Menneskenes Love, og Straf virke hos dem, som ikke frygter Gud eller Ævigheden, ja! som undertiden frygter mere for Livet, end for Døden. Gift og Dolk skulde derfor ikke blive sparede, og ingen Misgierning for stor, naar man ikkuns vidste at undvige Lovenes Strenghed. Den største Misgierningsmand skulde da agtes for den dydigste og viiseste, naar han ikkun var sindig nok til at

skiule sig. — Under en ugudelig Regiering

behøver man ikke heller at frygte sig saa meget for onde Gierninger, naar kun Regentens Sikkerhed og Lidenskaber ikke derved fornærmes, som for dydige og gode. Med eet Ord: Tvang og Frygt gjør under en ond Regiering Undersaatterne nedertrægtige og slaviske: derfor lærer Erfarenhed ogsaa, at de afskyeligste og fæleste Mishandlinger begaaes under de største Tyranner og Despoter. Hvad skal og Æren udrette hos dem, som ei allene ikke engang kiender den sande Ære; men endog hader den Æren inden i os er Dyden selv og en god Samvittigheds Vidnesbyrd; men uden for os

33

den Høiagtelse hos andre, eller det berømmelige Navn, som vi erhverver os formedelst dydige og almenyttige Handlinger eller velanvendte Sindets Gaver. Men hvad kan vel denne sande Ære gielde eller virke hos dem, der foragter al Religion, samt derpaa grundede Dyd og Menneske-Kierlighed? de røres deraf saa lidet, som den eene Røver paa Korset af Jesu enten uskyldige Taalmodighed eller rørende Taler. For saadanne bliver da intet andet tilbage, end den falske Ære, som ikke er andet end en blind og nedrig Pøbel-Roes; men opstiger da ikke denne urene Røgelse oftest selv for de største Laster? Opbyggede ikke de i Bund og Grund fordærvede Romere Altere for deres ved de afskyeligste Handlinger besmittede Tyranner? Turde endog en af dem efter Luciani Beretning, tiltale een af de uværdigste Førster paa Roms Throne med disse skiendige Ord: „Keiser! udvælg dig selv et Sted iblant de udødelige Guder! vil du have Jupiters Scepter, eller Apollos Triumph-Vogn? der er ingen Gud, som jo gierne skal afstaae Regieringen efter dit Be-

34

hag, og som ikke skulde holde sig det for en Ære at have overladt dig sin Throne.“ Ja! denne falskelig saa kaldede Ære driver snarere til det onde end til det gode: Mennesker, som allene af den bevæges, søger oftest Æren i æreløse Handlinger, eller i Skiendseler selv: Den gjør Regenten, som er uden Religion, til en utaalelig Despot, til en uretfærdig Erobrer, ja! til en Røver og Menneske Morder; men Folket oplæst, dumt, vankundigt, overdaadigt, vellystigt, opsætsigt og

rebelsk. Desuden, hvor mange ere ikke

følesløse, endog mod denne uægte Ære, saa de ikke deraf i ringeste Maade lade sig bevæge til deres Pligter?

Endelig naar egen Fordeel uden Religion skal bestemme de indbyrdes og sælskabelige Pligter imellem Lemmerne af en Stat, da bliver denne Bevægelses Grund en af de allerfarligste: Mennesket gjør sig da selv til sin egen Afgud: Han

maa være Regent, eller Undersaat, saa bliver han selv Maalet for alle sine Idræt-

ter og Handlinger: Statens Velfærdt og det al-

35

mindelige Beste bekymrer ham ikke, uden for saavidt hans eget derved særdeles beforders: Ligesaa lidet rører ham den almindelige Ulykke, naar han kun selv kan nogenledes slippe, og ikke lider derved: Ja! gierne opofrer han hiin, og beforder denne, naar han ikkun selv kan derved vinde; men slet ikke vil han opofre noget af sit for det almindelige, eller for andres Skyld fornægte sig selv. De sælskabelige Pligter, som han vel nok kiender, vil han vistnok forde af andre, lære og tale meget om dem, og deres Fornødenhed til det sælskabelige Liv; men selv sniger han sig fra dem, saa ofte, han kan: Ja! ingen Misgierning er da for stor, for Egennyttens, naar den allene skal bestemme og bevæge Gemyttet; thi hvad skal vel holde et Menneske, som har ingen Religion, eller Samvittighed, tilbage fra at blive en troløs Meen-Eeder, en Faderog Konge-Morder, eller en Lands-Forræder, naar han derved kan formode eller see for sig større udvortes Fordele? Jeg har den Ære rc.

N. N.

36

6te Brev.

Min Herre!

Jeg har, som jeg haaber, udi mit sidste Brev nogenledes viist, tvertimod Deres store Bayle, hvor liden Kraft egen Sikkerhed, Frygt, Ære og Fordele skulde have, uden Religionens Understøttelse, til at opholde og lykkelig regiere en Stat, om den end var omgierdet med de strængeste Love og andre slige udvortes Tvangsmidler; ja om man end plantede Galge, Steile og Hiul for hvert Huus. —

Jeg veed vel, at nogle, endog retsindige Forfattere, have den Mening, at, om et Selskab i Verden endog var

mueligt af idel Atheister og Mennesker uden Religion, syntes det dog troeligt, at de, saasom begavede med Fornuft, maatte føle deres Naturs Trang, og indsee det af Uorden flydende meget Onde, og derfor nødvendig være betænkte paa en Slags Regiering!

37

Men om jeg nu vilde tilstaae dette følger da deraf: At en Stat kan bestaae og bestaae lykkelig uden Religion? Ingenlunde. En saadan Stat, hvorudi Menneskene allene formedelst Lovenes udvortes Tvang, men ikke for Samvittigheds Skyld, og af Frygt for et tilkommende Liv, skulde holdes til deres Pligter, eller afholdes fra Laster, Vold og Uret, kunde ikkun være som et hastig forsvindende Luft-Syn; thi de strængeste borgerlige Love kan i det høieste ikkun vogte Haanden, men aldrig Hiertet. Dette gjør allene Religionen, som rensar det, og virker derudi Drifter til det gode, hvilke de menneskelige Love forgieves befaler. Dens stille Bevægelses Grunde ere uendelig mægtigere og sikkrere, end al Lovens Strængthed; Derfor finder vi og, at alle fornuftige Lovgivere, som nogen Tid have været paa Jorden, fremfor alle Ting har ladet sig være angelegen, at understøtte Religionen, og befæste Troen om et guddommeligt Væsen og et tilkommende Liv i Menneskenes Hierter. Jeg tør og beraabe mig paa ethvert Menneskes egen Følelse, som har Religion, om ikke denne Overbeviisning allene paa den

38

eene Side afholder ham fra mange hans Tilbøieligheder smigrende Laster, og paa den anden driver ham til mange besværlige, ja! ofte modbydelige Pligters Opfyldelse, hvilket Lovenes Tvang ellers aldrig skulde kunde udrette.

Det skal og aldrig kunde bevises, at nogen Stat i Verden enten bestaaer, eller har kundet bestaae lykkelig uden Religion; thi hvad, Kolbe beretter om Hottentotterne, og andre om andre Folke-Slags, er u-efterretteligt, og det modsatte længe siden beviist, eller erfaret, endog tildeels af mig selv paa mine Reiser i de andre Verdens Deele.

Cicero, denne kloge og store Hedning, har derfor rettelig sagt, „at intet Folk paa Jorden er saa vild og ubændig, at det jo troer et guddommeligt Væsen." En Stat i sin naturlige Stand er som et Selskab af vilde og ubændige Dyr, der ved intet kan tæmmes eller holdes inden sine Grændser, uden allene ved Religion. Hvorledes skulde Moses, denne viise Lovgiver og store Regent, kunde have

39

holdet det mægtige Israelitiske Folk, denne store Flok af raae u-disciplinerede Mennesker, som de vare ved Udgangen af Ægypten, inden Skrankerne af deres besværlige og uvante Pligter, dersom ikke den saa mægtige Religion havde understøttet hans Bestræbelser: Seer vi ikke tydelig paa dette Folk, hvor lidet de strængest Love og haardeste Straffe ene og alleene uden Religion kan udrette? Ja! enhver fornuftig, som kiender Mennesket, maae jo tilstaae, at een eller faa skrøbelige Mennesker aldrig skulde, uden Religionens Hielp, kunde indskrænke Millioners naturlige Frihed under Aaget af borgerlige, besværlige og ofte modbydelige Love. Vi seer derfor, at Religionens Fiender selv ikke har kundet vægre sig ved at ansee den i det ringeste som en fordeelagtig Politisk Opfindelse til Lykke at regiere Nationerne, og holde dem i Ave, i hvilken Henseende een af dem har sagt: Mundus opinione regitur. Erfarenhed lærer ogsaa, at Printzer, som selv desverre! har ofte været koldsindige nok mod al Religion, eller maaskee holdet den for en Vox-Næse, dog har derhos været saadanne Politici, at de formedelst Re-

40

ligionens nogenledes Haandthævelse blant deres Undersaatter, saasom det eeneste tilforladelige Middel, har søgt at befæste deres Throner og Folkenes Lydighed imod Lovene: De har saaledes vel kiendt Religionens Fordeele; men ulykkeigviis ey vildet vide af dens Forskrifter og Pligter i Henseende til deres egne Personer. Skiønt selv gienstridige mod Religionens Formaning, erkiende de, endog mod deres Villie, Religionens ubeskrivelige Nytte og u-undværlige Nødvendighed til Staternes og det menneskelige Kiøns Lyksalighed. Vist nok, maatte de Fyrster være rette Uhyrer, som ikke engang havde saa megen Fornuft og Snildhed, og de falske Statsmænd, som ikke bekymrer sig om at haandthæve Religionen, Umennesker, der hverken besidde sund Sands, eller sand Politique. Og hvad skal vi da tænke om dem, som endog stræber at udlette, saavidt det staaer i deres Magt, al Religion af Menneskenes Hierter. Som Rebeller imod Gud og Verdens Velfærdt undergraver de paa den forvovneste og grummeste Maade Jordens Troner og Staternes Lyksalighed, som de strengeste Love, og

41

den med alle Skrækkebilleder bevæbnede Vælde aldrig allene kan vedligeholde: de bliver følgelig Staternes og den menneskelige Slægtes troeløseste Forrædere.

Historierne lærer os derfor, at alle store Lovgivere og Staters Stiftere har alle Tider lagt Religion til Grund for

deres Stats-Bygninger, og ligesom disse Stater siden ere igien afvigede fra denne Grund, ere de og Tid efter anden igien faldne: Jeg troer, at det ved nøiere Undersøgning skal kunde bevises om alle Stater i Almindelighed, og saavidt Tidens Ælde har endnu bevaret nogen Kundskab om dem, om enhver i Besynderlighed, som nogen Tid have bestaaet paa Jorden og igien forgaaet, at de have været opbygte paa Religion, men ere igienfaldne ved Irreligion: Vi kan derfor antage det, fom en uryggelig og igiennem alle Verdens Aldere erfaret Sandhed, at saa meget en Stat afviger fra Religion, saa meget fordærves den, og taber i Lyksalighed, og tvertimod: Jo meere Religion i en Stat, og jo reener den tillige er, saavel fra Vantro, som

42

Overtroe, jo større dens Lyksalighed og Velstand. —

Den almindelige Slutning af alt dette bliver da den ævige Sandhed, som jeg egentlig har vildet bevis: At ingen Stat kan bestaae, og bestaae lykkelig uden Religion! Ja! uden dens velgiørende Indflydelse kunde det heele menneskelige Kiøn ikke bestaae paa Jorden anderledes, end rivende og glubende Dyr, ja ikke engang saa vel eller lykkelig. Jeg har den Ære rc.

N. N.

7de Brev.

Min Herre!

Den Sandhed, at ingen Stat kan bestaae, og bestaae lykkelig uden Religion, har ogsaa alle Tidens Erfarenhed noksom oplyst og bekræft-

43

tet. Tillad derfor min Herre, at jeg endnu misbruger Deres Taalmodighed, for at forestille Deres Eftertanke nogle Exempler af Historien, (denne den menneskelige Skiebnes klare Speil,) til ydermere Forviisning om de Satsers Sandhed, som jeg allerede i mine foregaaende Breve har fremsat, og stræbt at bevis og Fornuften og Sagens Natur selv.

Gaaer vi tilbage til de ældgamle Tider, da bemærker vi Almindelighed, at Regimentet, og det Ypperste-Præstelige Embede har fast altid været samlede i en Person, nemlig fordi de gamle troede, at til lykkelig at regiere Staterne Myndigheden maatte hielpes og understøttes af Religionen, og at denne var det sterkeste Baand til at holde det ganske Stats-Legeme sammen, i Orden og ved Live. Da Amphictyon vilde forbinde de mange smaa, adspredte, og følgelig svage Stater i Grækenland til et sterkere og mere sammenholdende Stats-Legeme, saa skeede dette formedelst Religionen og under dens Guarantie; derfor maatte ogsaa disse saaledes forbundne Staters Repræsentan-

44

tere aarlig tvende Gange møde, den eene Gang for Apollinis Tempel i Delphis, og den 2den Gang for Cereris ved Thermopylæ, hvor de formedelst Ofringer, og een under de haardeste Forbandelser igientagen Eed hver Gang paa Folkenes Vegne fornyede deres lykkelige Forbund.

Det Ægyptiske Rige bestod, og bestod lykkelig i 5 til 600 Aar ved Religion; da blev enhver, som kunde hielpe en Ulykkelig; og dog ei gjorde det, straffet paa Livet; da blev Retfærdighed saa nøie haandthævet, at Kongerne selv toge Eed af alle Dommere, at de aldrig vilde handle mod Retten og deres Samvittighed, om det end skulde blive dem befalet af Kongerne selv; da ansaae Ægypterne deres Huse som blotte Herberger, hvor de kun en kort Tid opholdte sig, sig selv, som de, der ikke egentlig havde hiemme paa Jorden; da havde Sædelighed, Redelighed, Fred, Tarvelighed og Vindskibelighed sit Sæde i Landet. Videnskaber og Konster blomstrede da hos dem. I de første blev Moses efter Skriftens Vidnesbyrd oplært, og om de sidste vidner endnu, den Dag i Dag er, de saa

45

berømte Pyramider, der endog i vore Tider ere Konstens Forundring. Dette var Ægyptens lykkelige Epoche: Men da Religionen og dens Høiagtelse faldt hos dette Folk, og Irreligion med alle dens Skiøde-Laster kom der i Steden, saa faldt tillige denne Stat og al dens Velfærdt: den blev da et Rov for indvortes og udvortes Fiender, og saa fornedret, at dette Rige tilsidst blev af Cæsar, denne romerske Dictator, skienket en ublue Qvinde.

Det gamle Persiske Monarchie, saa berømt af sin Magt og Lyksalighed, var grundet paa Religion: Regenterne selv vare en Tid lang dens Tienere, og dette Rige bestod lykkelig, saa længe det elskede Religion, saa længe Dyd og Guds frygt blev med saa besynderlig Flid fra de første Aar indpræntet i de Unges Hierter; men da

Velstand og Asiens Vellyster qualte Religionen, qualte de tillige dette Riges Lykke.

Hvad gjorde den fordem Romerske Republikve, der i sin første Begyndelse bestod ikkun af en Flok sammenløbne Røvere, omsider til

46

al Verdens Forundring, saa mægtig og lykkelig, og opholdt den saaledes i fulde 600 Aar? intet, uden Religion og Dyd. Man veed, med hvilken Omhyggelighed Statens første Stiftere, saasom Romulus, Numa og andre, indrettede Religions Væsenet, og selv vare Religionens ypperste Tienere: Romerne gjorde viiselig Statens Sag til Religionens: deres Love, Forbund og Freds-Slutninger maatte ophænges i Templerne: der maatte Skatkammeret være, og Raads Samlinger holdes: derfra skulde Feldtherrerne reise til Krigen, og der ophænge deres Seiers-Tegn: for Alterne maatte Forbundene besværges og andre høitidelige Eeder aflegges: et Grændseskiel blev helliget formedelst et Altere, og dette maatte ikke heller savnes i en Leir: derfor blev den som var utroe imod Staten, anseet som utroe mod Gud selv. Saa lykkelig vidste det gamle Rom at forbinde Staten med Religionen, baade for at have Velsignelse af denne, og tillige derved at gjøre sine Borgere nidkiere for Statens Velfærdt og det almindelige Beste. Saa længe nu Religionen var i saadan Høiagtelse, saa længe blev ogsaa Dyd og

47

Retfærdighed, formedelst en fuldkommen Underkastelse under Lovene haandthævet, med en saa forunderlig Nøiagtighed, at en Brutus lod sine egne tvende Børn henrette, fordi de havde biefaldet Tarquins ærgierrige Hensigter imod Lovene. Da saa man Tarveligheds store Exempler, Curier, Fabritier, Reguler, Emilier, Mummier og andre Folkets Befriere, selv uden al udvortes Pragt, at dyrke deres Agre, og vogte deres Qvæg; ja! den gamle Cato paa sine Reiser i Republikvens Ærinde at bære al sin Equipage i en Vadsæk. Formedelst en ret brændende Kierlighed til Fædrelandet, opofrede man da med Glæde sig selv og Alt. Formedelst en saadan Billighed og Samvittigheds Ømhed, indlod man sig aldrig i nogen Krig, førend den, efter omhyggeligste Undersøgelse, var bleven kiendt for lovlig og retfærdig, af et eget dertil beskikket Collegio; Ædelmodighed og gjorde, at man holdte det for en uærlig Gierning, at overvinde Fienderne formedelst List.

48

Valerius Maximus anfører i sin første Bog nogle Prøver paa den sieldne Ømhed, med hvilken de gamle Romere behandlede Religions Væsenet; han beretter tillige, at deres Forfædre ei vilde taale det ringeste, som kunde afholde Menneskene fra Gudernes Dyrkelse; at Religions Foragtere bleve straffede paa samme Maade, som Fader-Mordere. Nu saa længe bestod Republikven lykkelig, og var, efter Propheten Daniels Afbildning, saa sterk som Jern. Ingen maae forundre sig over, skriver nysnævnte Valerius, at Gudernes Gunst har saa besynderlig vaaget til at formere og beskytte dette Rige og Folk, som med saadan nøiagtig Nidkierhed iagttag Gudstienesten, endogsaa i smaa Ting; og paa et andet Sted: Staden har altid holdt for, at man maatte foredrage Gudstienesten for alle, endog de høieste Værdigheder, og at det verdslige Regiment da først kunde rettelig føres over de menneskelige Handlinger, naar det vel havde tient den guddommelige Almagt. Ligesaa tilskriver Cicero, Religion og Guds frygt al Roms

Lykke og Magt med disse merkværdige Ord:

„Hvem, spørger denne vise og fornemme Borge-

49

mester, er saa ufornuftig, at han ikke skulde bemærke, hvor øyensynlig det romerske Rige har begyndt, tiltaget, og bestaaet formedelst Guds besynderlige Hielp? vi maae have saa gode Tanker om os selv, som Egenkierlighed kan indskyde, saa har vi dog ikke undertvunget enten Spanien formedelst vor Mængde, eller Gallien formedelst vor Magt, eller Carthaginenserne formedelst vor Snildhed, eller Grækerne formedelst vor Vittighed, eller endelig Latinerne formedelst vor Mod! vor gamle Fromhed, vor Guds frygt, samt den eneste Viisdom, at vi har sat vor Tillid allene paa Gud, som den ganske Verdens Herre og Regent: Dette allene, siger jeg, har gjort os til Jordens Beherskere." saavidt Cicero. Men da tvertimod Religionen blev foragtet og bespottet hos dette Folk, da Velstand fødte Vellyst, og Vellyst Irreligion, som allerede i Cæsars Tid havde bemægtiget sig de Fornemmes Hierter i Rom, gik Uvesenet, (som tilforn er mældet,) saa vidt, at disse for Religionen forhen saa nidkiere og kiekke Romere byggede nu Altere for Lasterne selv, for Tiberier, Caliguer, Neroner.

50

See! saadanne Nedertrægtigheder kan et Folk begaae, naar det først har tabt al Følelse af Religion; thi den allene gjør Menneskene i

sand og sund Meening høihiertede. — Da

Irreligion og Frietænkerie havde løst Romerne af Samvittighedens og Religionens Baand, da blev det dem let at løse alle andre Forbindelser, da forsvandt snart al Dyd, og saa blev Staten snart oversvømmet af Overdaadighed, Uretfærdighed, Gierrighed, Undertrykkelse, Meeneederie, Vold, Ran, Forræderier, hvorved den blev til Priis for ind-og udvortes Voldsmænd, een Keiser efter anden skildt fra Liv og Krone, og omsider Alting et Rov for barbariske Folkeslag; da blev efter Daniels Ord dette Riges sterke Jern blandet med Leer, og dets Fødder, hvorpaa det hvilede, sønderknusede. Man kan ikke uden deels med Gruelse, deels med Veemodighed læse denne Omstyrtning, saaledes som Salustius, Justinus og andre har beskrevet den. En af Roms egne hedenske Digtere, Horatz, har allerede i Augusti Tider med stor Eftertryk besyngt dens saa vel afskyelige Fordervelse, som sørgelige Skiebne. Hans

51

Ord lyder efter en frie Oversættelse omtrent saa ledes: „I, Romere! maae saa længe bære Eders Forfædres Synder, indtil I har igien opbyggt de forfaldne og foragtede Templer! Man har Aarsag til Hiertelig at begræde Religionens Fald, naar man seer Helligdommene ødelagte ved Ild og Røg! den gamle Gudsfrygt har I at takke for eders Regimente! den var Rigets Grundvold; men da I nu foragte hiin, saa maatte dette nødvendig falde! I har nyelig hørt, hvorledes Religions Foragt har tændt den Torden-Straale, som har truffet

Spanien"! — (Poeten taledede som en

Prophet). Saaledes blev da intet tilbage af det mægtige romerske Monarchie, uden en tom og mat Skygge.

Det Jødiske Folkes Historie og Skiebne veed vi alle; de vare bestandig enten lykkelige eller ulykkelige, efter deres Forholds Maade i Henseende til Religionen: saa længe de ærede den, og fulgte dens Forskrifter, saa gik det dem vel; men da de vendte sig derfra, og Landet tilsidst blev opfyldt med Irreligion, Sadducæer

52

og Pharisæer, saa blev Staten en Røver-og Morder-Kule, Jerusalem og dens prægtige Tempel i Bund og Grund forstyrret, Folket bortslæbet i Slaverie og det ulykkeligste, som nogen Tid har været paa Jorden, hvorom vore Øine og daglig Erfarenhed endnu kan overbevise os.

Ligesaa har det Ottomanniske Rige næst Forsynets Bestyrelse Religionens Grunde (skiønt vildfarende og enthusiastiske) at takke for sin Magt og Bestandighed; men ligeledes maae det tilskrives Irreligion, at det nu synes at hælde til sin Undergang, efter Mahumedanernes eget bittre Klagemaal. Assyrer, Meder, Græker og flere, hvis blotte Navne skulde være for meget her at opregne, giver os Exempler paa denne Sandhed, og jeg maatte skrive Verdens Historie og Skiebne, naar jeg vilde

anføre dem alle. Jeg har den Ære rc. N. N.

53

8de Brev.

Min Herre!

Det synes Dem ubeqvemt, at Jeg i min sidste Skrivelse har vildet oplyse min Sætning ved Exempler, tagne endogsaa af hedenske Stater og deres Religion; men Deres Forundring vil snart forsvinde, naar De erindre sig, at jeg, (som tilforn er sagt,) hidtil har ikkun talet om Religionen i Almindelighed.

Hedningene bevæges ogsaa af Religion. Den første Grund-Sandhed for al Religion er denne: At et almægtigt, alviis, helligt, retfærdigt og godgjørende Væsen har skabt, og opholder hele Verden; og Grunden til alle selskabelige Pligter er denne: Vi maae ikke bevise andre andet, end hvad vi selv vilde at skee os af dem, og vi bør gjøre andre det samme, som vi ønsker os af dem. Begge disse store Sandheder antages, og erkiendes for sande og uimodsigelige, ikke allene af Christne og Jøder; men og af

54

alle fornuftige, saavel Hedninger, som Mahumedaner: Af begge flyder ogsaa visse naturlige Slutninger, som intet fornuftigt Menneske kan være uvidende om, hvilket de vel har erfaret, som enten selv har levet iblant Hedninger, eller læst en Ciceros, Senecas, Socratis eller Platos Skrifter. Disse Grundsætzer ere følgelig den hele fornuftige Verdens.

Det er imidlertid vist, at Sandheden i den hedenske Religion er bleven meget formørket, og dens Kraft saare svækket formedelst saa mange grove Overtroens og Vantroens Vildfarelser. Det er vist ufornuftigt at ofre en opdigtet og indbildt Guddom; men endda vel, naar de af Frygt for at blive straffede af denne falske Guddom, entholder sig fra Lasterne; thi en blind og vildfarende Samvittighed forbinder ogsaa, og det undertiden til

saadanne Helte-Gierner, som kunde ziire Christne, og beskiemmer mange af dem. Overalt er altid nogen Religion bedre end ingen, og Overtroe, naar den kun ei er Blod-Tørst, aldrig saa farlig for Selskabet, som Vantro.

55

Hedningerne har da ogsaa Religion, som forbinder deres Samvittigheder til de selskabelige Pligter, hvilket Eeds og Forbunds Hellighed hos Græker og Romere, saa længe den epicuriske Philosophie ikke havde endnu udslettet Religionens Følelse af deres Hierter, noksom beviser; den har følgelig ogsaa største Indflydelse i slige Staters Lyksalighed, og det jo mere dens Bud adlydes: jeg forstaaer her ikkun timelig Lyksalighed, thi de dydige Hedningers Skiebne i Ævigheden overlades ganske til al Kiøds Dommeres retfærdige og for os endnu skiulte Bestemmelse. —

Men uagtet dette, er jeg dog intet mindre, end ligegyldig i Religionen; jeg erkiender saa fuldkommen som nogen, at jo bedre Religionen er, og jo renere baade i sine Grunde og Slutninger fra Overtroe og Vantro, jo sterkere og kraftigere dens Drifter til de sælskabelige Pligter, følgelig ogsaa uendelig lykkeligere i sine Indflydelser i Staternes sande Velfærdt: derfor gielder alt dette, hvad jeg hidtil har skrevet om Religion i Almindelighed, ogsaa i den

56

allerfuldkomneste Meening om den Christelige i Besynderlighed; dog merkes at naar jeg nu herefter taler om den christelige Religion, da skeer atter dette i Almindelighed, uden at indskrænke mig til nogen af de besynderlige Religions Bekiendelser, efter hvilke det allerhøieste guddommelige Væsen dyrkes og tilbedes af dem; thi at viise hvilken af de christne Religioner i denne Henseende er den beste, det har især ogsaa vores fortreffelige Masius gjort i sit Verk: De Interesse Principum circa Religionem Protestantem. —

Den christelige Religions ganske Sæde-Lære skulde, naar dens Bud ikkun bleve nøiere efterlevede, uimodsigelig føre de Christne til den største Lyksalighed, som muelig er i den nærværende Ufuldkommenhed, da den i Almindelighed er en velgiørende Kierligheds Lov: I den Henseende siger Montesquieu: „hvor den christelige Religion kommer, der fører den gyldne Tider med sig"; thi den giver Fornuften de sundeste Kundskabs Grunde, Hiertet de ædelste Tilbøieligheder, og disse de mægtig-

57

ste og sikkerste Drifter: Ja! alle dens Bud sigter til Verdens Vel. Jeg vil ikkun nævne nogle, og som disse faa, ere de alle. — Saaledes

befaler den christelige Religion Kierlighed til alle Mennesker uden Forskiel, saasom de alle har een Skaber, ere en Faders Børn, ere alle af et Blod, af en Oprindelse, har alle et Haab: den befaler Sandhed og Oprigtighed i vor Omgjængelse og at enhver skal tale Sandhed med sin Næste: den befaler, at vi skal være retfærdige, og betale alle, hvad vi ere skyldige, Skat den, som vi ere Skat-skyldige, Told den som Told-skyldige, Frygt den som Frygt, Ære den som Ære: at vi ikke skal gjøre andre andet, end hvad vi selv vil hændes: at være fredsommelige, maadelige, forligelige, barmhiertige: at vi skal troe, at der er ingen Øvrighed, uden af Gud, og at derfor enhver, som sætter sig imod øvrighed, sætter sig imod Gud selv: at vi skal bede for alle Mennesker men i sær for Øvrigheden, ikke allene den gode, men ogsaa den onde, at være samme underdanig, ikke allene af Frygt for Straffens Skyld, (thi den allene er en saare svag Forpligtelses

58

Grund,) men fornemmelig for Samvittigheds Skyld, som det allersterke Baand imellem Øvrighed og Undersaatter: den befaler, at vi skal foredrage den almindelige Velfærdt for vor egen besynderlige, og at ingen skal søge eens sit eget Beste, men enhver det, som er andres: den anbefaler derfor ogsaa fælleds Flittighed og Arbeidsomhed: Ja! at vi i visse Tilfælde ere skyldige at lade

vort Liv, hvor meget mere vort Gods, for vore Brødre, det er vore Medborgere og Fæderneland.

Derimod forbyder den christelige Religion paa det allerstrengeste alle de onde Tilbøieligheder og Laster, som kan gjøre det menneskelige Selskab ulykkelig, saasom Had, Hevngierrighed, Uretfærdighed, Gierrighed, Bedragerie, Overdaadighed, Vellyst, Grumhed, Haardhed, Ubarmhiertighed, onde og skadelige Sindsbevægelser, som de verdslige Love aldrig kan hindre; ja for at overbevises herom, behøver vi ikkun at tage for os den sædelige Lov, forfattet

59

Kan da vel nogen fornuftig uægte, at disse Buds Efterlevelse maatte, ved en naturlig Følge, gjøre Jorden til et Paradiis, og saavel det menneskelige Kiøn i Almindelighed, som enhver Stat i Besynderlighed, lykkelig; eller tvertimod, at de modsatte, og ved disse samme Bud forbudne Laster skulde gjøre Jorden til et Helvede, og

ved deres almindelige Herredømme ingen Velfærdt være muelig paa Jorden, eller nogen Stat bestaae. Men foruden disse store sælskabelige Dyder, som den christelige Religions ypperlige Sæde-Lære befaler og fordrer, giver dens Troes Lærdomme tillige til disse Pligters Efterlevelse de allersterkeste Bevægelses Grunde tagne, (og det i største Klarhed,) af en alvidende, retfærdig, barmhiertig og almægtig Guds høie Egenskaber, af Naaden, Forløsningen, Dommen, af Udødeligheden og en salig, eller usalig Ævighed. — Bevægelses

Grunde, der ere saa sterke, at ingen kan aldeles imodstaae dem, uden først at have fornægtet og forhærdet sit Hierte mod al Religion. Jeg vil herpaa anføre et, som mig synes ganske tydeligt Exempel. Hvad andet, uden allene

60

den christelige Religion og dens Velsignelse, har ophøiet Europæerne saa meget over alle Folk paa Jorden, i Hensigt til Regieringen og dens Sikkerhed, til Politie, Retfærdighed, Sædernes Mildhed, Videnskaber, Kunster, Handel,

Søefart, Magt. — Man sig mig, hvilken

mechanisk Lov i Naturen, eller lykkelig Stierne har givet Europæ slige Fortrin for den øvrige Verden! Tag ikkun denne christelige Religion ganske bort fra os! vi skal da snart tabe alle vore Fortrin, og blive verre Barbarer, end vore hedenske Forfædre, ja! alt sundt og godt iblant os forsvinde, ligesom alting maatte daane og døe, om Solen unddrog vor Planete-Virvel sit Lys og Varme.

Paa den anden Side viser ogsaa Erfarenhed med samme Tydelighed, at den Irreligion, som i dette, og forrige Aarhundrede, har udbredet sin Gift fra Sonden til Norden, og fast anstukket hele Europa, allerede noksom har yttret sine sørgelige Virkninger paa Staterne, aabnet alle Fordervelsens Kilder, og gjort alle dens Aarsager virksomme; thi hvorfra kommer den

61

almindelige Fordervelse i Sæderne paa denne fjerde Part af Jord-Kloden, en Fordervelse, saa stor, at de andre trende maae blues derved, uden af Irreligion eller i det ringeste Mangel paa Guds frygt, paa Høiagtelse og Følelse af Religion? dette besmitter Purporet, gjør Thronerne vaklende, Erobrere hovmodige, Ministre voldsomme, Geistlige kiødelige, Dommere uretfærdige, Stridsmand feige, Folkene vellystige, overdaadige, uordentlige, lade, fattige, opsætsige, Majestets-Bespottere. — Ja! hvor vilde det gaae, om der ikke endnu var iblant os en liden Sæd tilbage af dem, som frygter Gud, og nogenledes kan imodstaae den almindelige Fordervelses Strøm? Jeg skielver ved at tænke derpaa. Dog endnu ikke nok: Enhver herskende Last har formedelst en naturlig Følge sin Plage med sig, som sin visse Følge-Svend; maae jeg da ikke desuden troe, saafremt jeg troer Guds Ord, at Religion og dens Affødninger, Lasterne, har endogsaa lokket Hevnens Sværd af sin Skeede til at tugte saa mange Stater i vor Verdens Deel med Krig,

62

Hunger og Pest? Dog at jeg ikke for meget skal overskride Grændserne af et Brev, vil jeg denne Gang slutte, og har den Ære rc.

N. N.

9de Brev.

Min Herre!

Vore Tidens elændige Frietænkere vil maaskee lee over, at jeg i mit sidste Brev har sagt, at Irreligion og Mangel paa Guds frygt skulde just have lokket Retfærdighedens Sværd af Skeeden til at slaae vor Verdens Deel med Hunger, Pest og Krig! Lad disse Daarer ikkun lee, indtil de selv faaer Troen i Hænderne, og det at føle, som de ikke har vildet troe. Jeg taler her som Christen til Christne, og andet behøves for det første ikke at sættes imod deres afsindige Latter.

63

Men det har mere at betyde, naar Min Herre selv i sit seneste Ærede saa venligen advarer mig for Overilelse i mine Domme. Hvor ofte, skriver de, seer vi ikke, at det gaaer de Onde vel, og de Gode ilde i denne Verden? den vellystige Rige levede vel, og tvertimod den gudfrygtige Lazarus leed ilde, begge indtil Døden: en Paulus maae betræde et Echafaut, mens en Nero sidder paa Thronen.

Dette er sandt, min Herre, mens dog ikkun i Henseende til enkelte Personer; her ere Forsynets Veie ofte forborgne og tvivlraadige for os. Imidlertid taber den guddommelige Retfærdighed intet derved; thi den kan fuldkommen holde sig, saa at sige, skadesløs i et andet Liv, og da give enhver sine Gierningers Løn med en

fuld, knuget, skuddet og overflødig Maade. Anderledes er Guds Forsyns Forhold i Henseende til hele Nationer, Stater og Folk, eller slige Selskaber af Mennesker, som lever i udvortes Forbindelse med hinanden under fælleds jordisk Øvrighed og timelige Love, der ikkun har Hensigt til, og grunder sig allene paa

64

vor Tilstand i dette Liv; thi da disse store borgerlige Legemer, ikke efter deres Natur og Forbindelser, som slige publiqve Selskaber, og som hele Nationer, bestaaende af Øvrighed og Undersaatter, kan straffes eller belønnes i Ævigheden, hvor enhver ikkun skal gjøre Regnskab for sig selv, og bære sin egen Byrde, saa udkræver Retfærdigheden uforbiegiengelig, at dette maae skee i Tiden, hvorudi det ogsaa allene er mueligt; hvoraf da atter nødvendig følger, at en ugudelig Nation ufeilbarlig straffes, som Nation, med timelige Plager, eller rimelig Undergang, og at tvertimod en gudfrygtig og dydig belønnes med timelig og jordisk Lyksalighed. Disse Sandheder beviser ogsaa alle Tidens Erfarenhed og alle Folkes Historier, hvorpaa jeg allerede forhen har kortelig nævnet nogle Exempler. Hermed stemmer ogsaa den hellige Skrift fuldkommen overeens, og paa mangfoldige Steder baade med lærende Tilfælde og tydelige Ord bevidner, at det guddommelige Forsyns Forhold virkeligen er saaledes i Henseende til ganske Stater og Nationer. Om et gudfrygtig og dydig Folkes

65

visse og bestandige Lyksalighed heder det Esaias 32, 17-18. Retfærdighedens Gierning skal være Fred, og Retfærdighedens Arbeides Frugt skal være Hvile og Tryghed indtil ævig Tid. Og mit Folk skal boe i Freds-Bolig, og i megen Trygheds-Boliger, og i meget stille roelige Steder. —

Derimod pleier Gud, al Jordens-Dommer, at lade falde haarde Domme og Lande-Plager paa et ryggesløst og Gud forglemmende Folk, saa at et frugtbart Land bliver til et ufrugtbart Land, for deres Ondskab, som boe der i. Psal. 107, 34. —

I begge henseender har den store Gud givet os saa mange baade Forjættelser og Trudseler. —

Til Beviis herpaa kan tiene det

gandske 28 Capitel af Femte Mose-Bog, som er en bestandig Omvexling af Velsignelser og Forbandelser: Man høre Guds ømme Klagemaal over sit Folkes Afgivelser i samme Bogs 32 Cap. 28, 29, 30. Thi de, de ere Folk, som forderves ved sine egne Raad; og der er ikke Forstand hos

66

dem. Gid de vare viise, saa skulde de faae Forstand paa dette: de skulde betragte deres Ende. Hvorledes skulde Een have forfulgt Tusinde, og To slaget Ti Tusinde paa Flugt? Dersom ikke deres Klippe havde solgt dem, og Herren havde overantvordet dem. Man læse de rørende Ord i Psal. 81, 14-17. v. Gid mit Folk vilde høre mig! gid Israel vilde vandre paa mine Veie! da vilde Jeg om et lidet ydmygge deres Fiender og omvende min Haand mod deres Modstandere — Herrens Folks Tid skulde

være ævindeligt, og han skulde bespise det med den beste Hveede, ja! jeg vilde mætte dig med Honning af en Klippe!

Man overveie endnu disse dyre Forjættelser Esai. 48, 17-18-19. See sagde Herren, din Gienløser, Israels Hellige: Jeg er Herren, din Gud, som lærer dig, hvad nyttigt er, som fører dig paa Veien, som du skal gaae paa: Gid du vilde agte paa mine Bud! da skulde din Fred være, som Floden, og din Retfærdighed, som Havets Bølger: din Sæd skulde være, som

67

Sand, hvis Navn skulde ikke udryddes, eller ødelegges fra at være for mit Ansigt?

Endelig læse man disse skrækkelige Trudseler ved Propheten Jer. 15, 1-6. Dersom Mose og Samuel end stode for mit Ansigt, haver Jeg dog ingen Tilbøyelighed til dette Folk: Udlad dem fra mit Ansigt, lad dem gaae ud. Og det skal skee; om de sige til dig: Hvorhen skal vi gaae ud? da skal du sige til dem. Saa sagde Herren: den som tilkommer Døden, til Døden, og den, som tilkommer Sverdet, til Sverdet, den som hører til Hungeren, til Hungeren, og den, som hører til Fængselet, til Fængselet; thi Jeg vil beskikke over dem, fire Slags, siger Herren: Sverdet til at ihieslaae, og Hundene til at slæbe deres Aadsler, og Himmelens Fugle, og Dyr paa Jorden, til at æde og til at fordærve —

Thi hvo skulde skaane dig Jerusalem?

og hvo skulde have Medynk over — Du!

Du haver forladt mig, siger Herren, du gik tilbage, og Jeg vil udrække min Haand over dig, og fordærve dig.

Jeg er træt af at ynkes over dig!

68

Det Jødiske Folkes Skiebne beviser Sandheden af alt dette, og tiener Verden til et bestandigt Exempel; og paa samme Maade forholder sig Forsynet med alle andre Folk og Stater, thi dette Forhold synes uforanderlig, saasom Aarsagerne ere altid og allevegne de samme. Jeg Meener, naar vi ellers i saa klar en Sag ikke vil være blinde, at vor egen Danske Stat og vor Tids Tildragelser skal her sande med mig. Imidlertid nægtes ikke, at jo Gud paa den eene Side undertiden hiemsøger en gudfrygtig og dydig Nation, og da har, uden Tvivl, Hans Viisdom ikkun den Hensigt derved, enten at bevare samme fra en truende Sædernes Fordærvelse, eller rense den fra en deraf allerede paadragede Smitte, og med det samme anspore den til desto større Dyd, paa det Han med en des rigere Haand derefter kan udbrede sine Velsignelser over saadant et Land! — Paa den anden Side lader han det ogsaa undertiden af en kierlig Langmodighed en Tidlang lykkes for en mindre dydig Stat, og i saa Fald skeer dette, for at give den Tid til at betænke de Ting, som tiener til dens Fred, og ved alvorlig Forbedring forekomme de yderste

69

Ælendigheder. Men, uagtet dette, bliver dog det Guddommelige Forsyns ordentlige og sædvanligste Forhold saaledes, som forhen er sagt. Dette er ogsaa uforbigiengelig nødvendigt, paa det baade de Guddommelige Loves Ære og Høihed derved kan ræddes, og tillige Dige sættes mod de, til det Menneskelige Kiøns Ulykke, ellers alting overstrømmende Laster! —

Vi seer tillige heraf, hvor afskyelig en Mandevilles og Machiavels Politique er, som end og paa Laster og Religionens Ruiner vil bygge en Staats Lyksalighed. Sandelig dette er ikkun at trodse den Almægtige, og bevæbne Hævnens Arm imod et Land! Derfor farer ikke vild, Gud lader sig ikke spotte! —

Jeg har den Ære rc.

N. N.

70

10de Brev.

Min Herre!

Jeg smigrer mig nu med det Haab, at min Herre gjerne skal biefalde den ævig sande Sætning: At ingen Stat kan bestaae, eller bestaae lykkelig uden Religion: den allene er Grundvolden til Staternes Bestandighed og Lyksalighed, og eene det sterkeste Band, hvorved alle en States Lemmer sammenbindes, og forbindes til sit store Maal, som er almindelig Velfærdt. Ja! i denne Henseende er en Religion, hvor ufuldkommen den i det øvrige end kunde være, dog uendelig bedre, end ingen. Hvor meget mere maae Lyksalighed blomstre, og bære moedne Frugter der, hvor den allerfuldkommenste Christelige Religions i høieste Grad velgjørende Bud efterleves, og forbinder Samvittighederne: der anvendes, og anspændes redelig og for Samvittigheds Skyld alle Statens Kræfter, alle Sinds og Legems Ævner, saavel af Regenten, som Folket, af enhver efter sit besynderlige Kald, til almindelig Velfærds Befordring: der maae da

71

nødvendig Lyksalighed boe, saavel formedelst Religionens egen virkende Kraft, som Guds velsignende Haand. Derimod jo mere Religionens mægtige Drivefiedre forsømmes af en Stat, forblindet enten af Vellyster, eller en falsk Stats-Kunst, desto meere svækkes, og aftager dens Sikkerhed og Lyksalighed, saavel formedelst en naturlig Følge, som og efter Forsynets retfærdige Huusholdning. Hvorfra ellers den almindelige Jammer, der nu omstunder, uagtet alle Staters saa konstigen udtænkte Anstalter og møysommelige Kappen efter den for dem stedse borlflyende Lyksalighed trykker fast den hele Christelige Verden. Det Østlige Keiserdom ødelagte uden Tvivl Irreligion langt mere, end Overtroe (thi ogsaa ved den kan en Stat bestaae) ja, meere

end selv de tyrkiske Vaaben. Og denne samme Fiende truer nu ogsaa de vestlige christelige Stater med Undergang, da som forhen er sagt, Irreligion,

Frietænkerie, og deraf flydende Ugudelighed er den farligste og forderveligste Pest, saavel for det gandske Menneskelige Kiøn i Almindelighed, som enhver Stat i Besynderlighed.

En saadan Frietænker, saasom han tilskriver alle

72

Ting, Regent, Stat, Undersaatte — enten

en uimodstaaelig Nødvendighed, eller en blind Slumpelykke, følgelig aldeles udelukker Gud og hans Forsyn, saa føler han ingen sand indvortes Høiagtelse eller Forbindtlighed for noget, og er saa meget farligere, naar han ikke nøies med selv at erklære sig imod al Religion, men end og søger at gjøre Proselyter, og at skaffe sig Tilhængere for, saavidt skee kunde, at udrydde al Religion af Jorden. Derfore, efterdi sliig Ryggeløshed har iblant de Christne ogsaa iblant os, desverre! allerede gjort en saadan afskyelig Fremgang, at den allerbeste og viseste Religion ofte og uden Undseelse maae være Daarernes Latter, saa er det vel høi Tid, at de christelige Stater selv, for deres egen Sikkerheds og Velfærds Skyld alvorlig sætter sig imod denne sædelige Pest, hvis ikke, sætter de sig forgieves mod den legemlige, som og er langt mindre farlig, ja, de giver selv den almægtige Dommer de retfærdigste og nødvendigste Bevægelses-Grunde til at betiene sig af denne sidste, saavel som andre Lande Plager, som en Modgift mod hiin første og farligste. Hedningene har dog aldrig vildet taale, at deres

73

Afguder bespottedes, skulde det da blant dem, som har, og bekiender den eneste sande Religion, staae enhver frit for at belee ham, som har skabt Himmel og Jord, eller udstøde de grueligste Bespottelser imod den Gud, i hvilken vi alle leve, røres og ere? Kommer da denne Ryggeløshed af en yderligst ond og fordervet Villie, saa hører Riis til Daarens Ryg, og den maae standses formedelst Daare-Kister, naar Forstandens Mangel er Skyld derudi. —

Maaskee nogle her vilde modsætte Exempler af saadanne Regenters, som, selv uden Religion, har dog regieret lykkelig, og hvis Vaaben har endda været seyerrige, men hvor meget kunde ikke herpaa svares: Det ævige Forsyns allerbeste og altid viseste Hensigter ere ofte skiulte for vores saa kortsynede Øine: slige Regenters have dog formodentlig, i det ringeste af Politique, og for de Fordeles Skyld, som Religionen altid giver en Regent, haandthævet den iblant deres Undersaatter, eller og til største Lykke for dem selv, ikke kundet udslette den af disses Hierter. Julianus, den Affaldne, fornægtede vel den christelige Reli-

74

gion; men vilde dog have en anden, som han uden Tvivl holdte mere overeenstemmende med sine Tilbøieligheder og falske Interesse. —

Endelig, en Erobrer, saasom: Mahomet,

Tamerlan, Bajazeth, Alexander — skulde

ikke udrette meget, dersom hans Undersaatter og Trupper ingen Religion havde; thi skulde vel en Hær af fleere eller færre Stridsmænd, som ingen Gud troer, følgelig har intet at haabe, eller frygte efter dette Liv, kunde enten tvinges eller overtales til, at lade sit Liv og nærverende eeneste Gode blive et vilkaarligt Offer for et eneste ærgierrigt Menneskes Lidenskaber? Saadanne har derfor ogsaa altid taget Religionen til Hielp.

Endskiønt ogsaa den falske Ære kan virke meget hos en Erobrersyg Første eller Anfører, saa bevæges den gemene Soldat, som ingen Gud eller Ævighed troer, af den ikkun til at fegte saaledes, at han kan beholde sit Liv, for at kunde nyde det her allene haabede gode. Cæsar, som selv var det ærgierrigste Menneske, maae dog bekiende om Gallierne, at de derfor sigtede med

75

saadan ugemeen Tapperhed, og foragtede Døden, just fordi de troede Sielenes Udødelighed. Overalt lærer Erfarenhed, at Erobringer, hvor glimrende de end ere i svage Øine, gjøre dog gemeenligen baade de vindende og tabende Stater lige ulykkelige. Det er altsaa ikke paa de, af Blod rygende, og med døde Kroppe bestrøede Marker, at sand Ære og Lykke findes. —

O! at derfor Jordens Guder vilde alvorlig ære alle Guders Gud, og ophøie Dørrerne, at denne Ærens Konge maatte komme ind i deres Riger og Stater! Religionen kan allene gjøre dem og deres Folk lykkelige: den betaler rigelig den Ære og Kierlighed, som bevises samme, ved de store Fordele, som den tilfører det almindelige Væsen, og ved den megen Velsignelse, som den udbreder over heele Nationer; thi saaledes forjætter den sandrue Gud: Hvo mig ærer, den vil jeg ære! Dette pleier han ogsaa efter sit Forsyns ordentlige Løb altid at opfylde. Det paaligger derfor alle kloge Øvrigheder, som elsker egen og Underhavendes Velfærdt, Ære og Sikkerhed, omhyggeligst at sørge for at forfremme Guds

76

Ære og Religionen i deres Stater, ved alle muelige Anstalter, i sær ved Ungdommens viise Opdragelse til Dyd og Guds frygt; thi uden dette er alt andet forgieves, og alle deres store Anslag, saasom bygte paa en falsk Grund, forlørne. Jeg kan følgelig ikke heller her med Taushed forbiegaae, at de, som den ærefuldeste og allervigtigste Post i en Stat, og hvorpaa Millioners timelige Lyksaligheds Haab for saa stor en Deel beroer, er anfortroet, den nemlig: At opdrage de bestemte Thron-Arvinger, fortienter ikke allene for Guds, men endog

for det ganske menneskelige Kiøns Dom-Stoel at staae ævig antegnede med sorteste og afskyeligste Farver, saafremt de herudi forsømmer deres Pligter. Ja! da Religionen, allermeest og egentligst den christelige, naar dens hellige Bud og guddommelige Forskrifter efterleves, unægtelig har saa stor og mægtig Indflydelse i almindelig Velfærdt og enhvers Lyksalighed, saa er jo intet billigere og fornuftigere, end at den af hvert Menneske, af hver Borger elskes og æres, og det ikke allene af Frygt eller

77

Haab i henseende til det tilkommende Liv, men end og for sin egen Skyld, for den Nyttes og Velfærdts Skyld, som den allerede her tilfører sine Venner. Just derved fornemmelig beviser vi os, som sande og ægte Patrioter. Ach! at derfor denne guddommelige og for det Menneskelige Kiøn saa velgiørende Religion, denne Himmelens Daatter, maatte indtage alle, baade Førsternes og Folkenes Hierter, og derimod al Irreligion forjages til Afgrundens ævige Mørke, hvorfra den har sin Oprindelse, paa det vi alle maatte leve et roligt og stille Levnet (det er: et lyksaligt Liv) i al Gudfrygtighed og Ærbarhed! Saa mener jeg da, Religionens uforbiegjenlige Nødvendighed til det Menneskelige Kiøns sande timelige Lyksalighed at være noksom klar og tilstrækkelig beviist; men denne Nødvendighed beviser tillige, trods alle vantroe Spottere! uimodsigeligen Religionens ævige Sandhed; skjønt derfor min Midnats-Lampe nu slukkes, saa slukkes dog aldrig den ævige Sandheds-Lys. — Jeg har den Ære rc.

N. N.

78